

ETAP II

03.02.2006

Zadania teoretyczne

Zadanie 1

Heksacyjanożelaziany

Jony żelaza Fe^{3+} i Fe^{2+} , tworzą z jonami cyjankowymi trwałe kompleksy o wzorach: $\text{Fe}(\text{CN})_6^{3-}$ i $\text{Fe}(\text{CN})_6^{4-}$.

Po zmieszaniu roztworów $\text{K}_4\text{Fe}(\text{CN})_6$ i $\text{Fe}_2(\text{SO}_4)_3$ powstaje ciemnoniebieski osad o składzie zależnym od proporcji użytych składników (*produkt ten bywa stosowany jako pigment malarski od początku XVIII w. i był używany m.in. do barwienia mundurów żołnierzy pruskich*).

Reakcja między $\text{K}_4\text{Fe}(\text{CN})_6$ i $\text{Fe}_2(\text{SO}_4)_3$ w obecności nadmiaru $\text{Fe}_2(\text{SO}_4)_3$ prowadzi do powstania osadu związku **Z1**, który nie zawiera potasu, zawiera natomiast 45,5 % mas. żelaza.

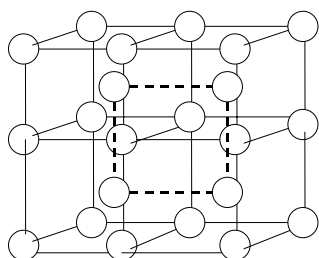
Gdy nie stosuje się nadmiaru $\text{Fe}_2(\text{SO}_4)_3$, produktem reakcji jest inny trudnorozpuszczalny związek (**Z2**), zawierający 12,7 % masowych potasu.

Jony żelaza w związku **Z2** tworzą sieć przestrzenną typu NaCl, gdzie jony Na^+ i Cl^- zostały zastąpione odpowiednio przez kationy Fe^{2+} i Fe^{3+} (jon Fe^{3+} sąsiaduje z 6 jonami Fe^{2+} a jon Fe^{2+} sąsiaduje z 6 jonami Fe^{3+}). Jony CN^- ulokowane są na linii prostej łączącej jony Fe^{2+} i Fe^{3+} .

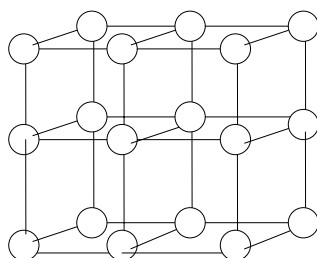
Polecenia:

- Przeprowadź obliczenia pozwalające stwierdzić, czy roztwór, w którym stężenie jonów kompleksowych $\text{Fe}(\text{CN})_6^{4-}$ wynosi $0,001 \text{ mol/dm}^3$, nie jest toksyczny ze względu na obecność wolnych jonów CN^- , tzn. czy zawartość tych jonów nie przekracza $0,07 \text{ mg/dm}^3$ (można założyć, że jedynymi produktami dysocjacji kompleksu są jony Fe^{2+} i CN^-). Stała trwałości kompleksu $\text{Fe}(\text{CN})_6^{4-}$, $\beta = 10^{37}$.
- Zapisz w formie skróconej jonowej równanie reakcji, prowadzącej do otrzymania produktu **Z1**.
- Wiedząc, że iloczyn rozpuszczalności powstałego związku wynosi $K = 3 \cdot 10^{-41}$, wyznacz jego rozpuszczalność molową (przyjmij dla uproszczenia, że jon kompleksowy nie ulega dysocjacji).
- Zapisz w formie skróconej jonowej, równanie reakcji, w wyniku której powstaje produkt **Z2**.
- Poniżej, na rysunkach **A**, **B** i **C**, przedstawione są struktury trzech rodzajów sieci przestrzennych. Wybierz spośród nich tę, która odpowiada związkowi **Z2** i przerysuj ją do swojego arkusza odpowiedzi. Opisz puste kółka symbolami jonów Fe^{2+} lub Fe^{3+} , zgodnie z ich rzeczywistym rozmieszczeniem w sieci krystalicznej.

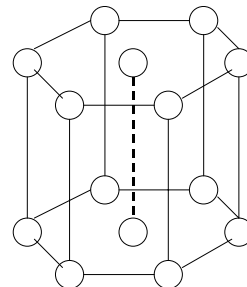
A

B

C

- f. Wiedząc, że jon K^+ sąsiaduje łącznie z 8 jonami żelaza (Fe^{2+} lub Fe^{3+}) znajdującymi się w jednakowej odległości od niego, naszkicuj rozmieszczenie tych jonów wokół jednego jonu K^+ .

Wartości mas molowych wynoszą:

C - 12,011 g/mol, N - 14,01 g/mol, K - 39,10 g/mol, Fe - 55,85 g/mol.

ZADANIE 2

Związki siarki

W 100 g wody rozpuszczono 93,3 g uwodnionego siarczanu(IV) sodu o wzorze $Na_2SO_3 \cdot 7H_2O$ i otrzymany roztwór umieszczono w kolbie zaopatrzonej w chłodnicę zwrotną. Do roztworu dodano 12,0 g siarki (lekko zwilżonej alkoholem) i otrzymaną zawiesinę gotowano przez dłuższy czas. Po zakończeniu reakcji gorący roztwór przesączono. Przesącz po zateżeniu ochłodzono i pozostawiono do krystalizacji w temperaturze $20^\circ C$. Otrzymano 59,6 g krystalicznej, bezbarwnej soli **X**.

Stwierdzono, że związek ten poddany ostrożnemu suszeniu pod próżnią zmniejsza swoją masę o około 36,3%.

Związek **X** ma właściwości redukujące i jest często stosowany w przemyśle do usuwania chloru. Stąd też wzięła się jego potoczna nazwa *antychlor*. Próbkę 0,923 g ługu (roztworu) pokryształacyjnego rozcieńczono wodą i nasycono gazowym chlorem. Roztwór poreakcyjny, wykazujący odczyn kwasowy, zadano następnie nadmiarową ilością roztworu chlorku baru. Wytrącony osad odsączono, przemyto i wysuszono. Masa osadu wyniosła 1,120 g.

Polecenia:

- a. Napisz, w formie skróconej jonowej, równanie reakcji jonów siarczanowych(IV) z siarką elementarną.
- b. Podaj wzór sumaryczny związku **X**.
- c. Przedstaw na rysunku strukturę anionu występującego w soli **X**.
- d. Zakładając, że reakcja syntezy soli **X** zachodzi ilościowo, oblicz, jaka była wydajność procesu krystalizacji.
- e. Napisz, w formie skróconej jonowej, równanie reakcji chloru z głównym składnikiem ługu pokryształacyjnego.
- f. Oblicz rozpuszczalność soli **X** w wodzie, w temperaturze $20^\circ C$ i podaj ją w:
  - f.1. procentach masowych, w przeliczeniu na bezwodną sól;
  - f.2. molach soli na 1 kg roztworu.

Wartości mas molowych wynoszą:

Na – 22,99 g/mol; Ba – 137,33 g/mol; S – 32,07 g/mol; O – 16,00 g/mol; H – 1,008 g/mol

ZADANIE 3

Tlenek węgla i wodór w wielkiej syntezie chemicznej

A. Rozwiązując zadanie I etapu zapoznała(e)s się z metodą otrzymywania tlenku węgla(II) i wodoru w reakcji konwersji metanu parą wodną. W pewnej, dość wysokiej temperaturze, termostатовano równomolową mieszaninę metanu i pary wodnej, w obecności katalizatora heterogenicznego. Ciśnienie początkowe (p_{pocz}) w tym układzie wynosiło 150 hPa, a po osiągnięciu stanu równowagi ciśnienie końcowe (p_k) miało wartość 240 hPa.

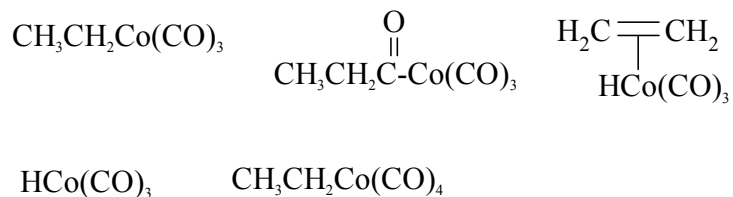
Oblicz:

- a.1. stopień konwersji metanu α ,

- a.2.** równowagowe ciśnienie cząstkowe wodoru $p(\text{H}_2)$,
a.3. bezwymiarową stałą równowagi reakcji K .
 Przyjmij wartość ciśnienia standardowego $p^0 = 1000 \text{ hPa}$.

B. Mieszanina tlenku węgla i wodoru jest stosowana w wielu procesach nowoczesnej przemysłowej syntezy organicznej. Przykładem może być reakcja alkenów z wodorem i tlenkiem węgla (hydroformylowanie), prowadząca do utworzenia aldehydów. Stechiometria substratów jest prosta (1:1:1), ale przedstawiając mechanizm tego procesu trzeba uwzględnić udział katalizatora (zwykle homogenicznego). Stosowane są w tej roli różne związki kompleksowe metali przejściowych (najczęściej Co, Mn, Rh).

Niżej podane są, w przypadkowej kolejności, wzory związków występujących w etapach pośrednich procesu hydroformylowania etenu, oraz wzór katalizatora.

Przedstawione tu związki są zaliczane do tzw. karbonylków, czyli połączeń metali z tlenkiem węgla. Występuje w nich wiązanie metal-węgiel $\text{M}-\text{C}\equiv\text{O}$.

Polecenia:

- b.1.** Napisz sumaryczne równanie reakcji hydroformylowania etenu.
b.2. Zaproponuj 5-etapowy mechanizm reakcji, w którym katalizator będzie jednym z substratów 1 etapu i jednym z produktów 5 etapu.

ZADANIE 4

Organiczne związki azotu

Związki **A**, **B**, **C** i **D** są izomerami, dla których pik molekularny w widmach spektrometrii mas ma wartość $m/e = 123$.

Związek **A**, ciecz o zapachu migdałów, można otrzymać w wyniku reakcji benzenu z mieszaniną kwasu azotowego(V) i stężonego kwasu siarkowego(VI). Związek **B** powstaje podczas reakcji utleniania znanej trucizny - nikotyny.

Związek **C** reaguje z chlorkiem żelaza(III) tworząc barwny kompleks, a związek **D** redukuje odczynnik Tollensa i reaguje m.in. z hydroksyloaminą (NH_2OH).

W cząsteczkach związków **A**, **C** i **D** występują wiązania azot-tlen.

W widmach ^1H NMR (niskiej rozdzielczości) uzyskanych dla związków **C** i **D**, w zakresie $\delta = 6,5 - 9,5 \text{ ppm}$, występuje symetryczny układ dwóch dubletów, podczas gdy dla związków **A** i **B** obserwuje się w tym zakresie, bardziej skomplikowany (niesymetryczny) obraz sygnałów. Dla związku **B** można wśród tych sygnałów wyróżnić jeden singlet.

Podaj:

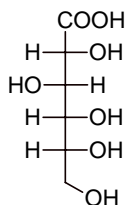
- a.** wzory strukturalne związków **A**, **B**, **C** i **D**;
- b.** uzasadnienia wyprowadzonych struktur, w oparciu o informacje podane w treści zadania;
- c.** schemat reakcji otrzymywania związku **A** z benzenu;
- d.** schemat reakcji związku **D** z odczynnikiem Tollensa;
- e.** schemat reakcji związku **D** z hydroksyloaminą;
- f.** propozycję (schemat reakcji) otrzymywania związku **C** z fenolu.

Zadanie 5

Struktura koniferyny

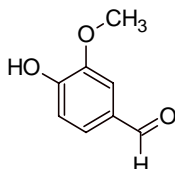
W drzewach iglastych i w szparagach występuje związek chemiczny, nazywany zwyczajowo koniferyną. Określ budowę tego związku, na podstawie podanych niżej informacji.

W wyniku enzymatycznej hydrolizy koniferyny, z udziałem β -glikozydazy, powstają 2 związki: **A** i **B**. Substancja **A**, podczas próby Trommera ulega przemianie w związek opisany wzorem:

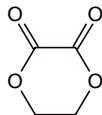

Związek **B** poddano ozonolizie, przeprowadzonej w warunkach redukujących. Produktem tej reakcji była równomolowa mieszanina związków **C** i **D**. Mieszaninę tę rozdzielono.

Budowę związku **C**, ustaloną na podstawie spektrometrii mas i widma NMR, można przedstawić następująco:

Związek **D** utleniono manganianem(VII) potasu i wyizolowany produkt nazwano związkiem **E**. Związek **E** poddano reakcji z chlorkiem tionylu, a następnie do mieszaniny reakcyjnej wprowadzono glikol etylenowy. Produktem tych przemian był cykliczny związek **F**:

Przy ustalaniu budowy koniferyny pomocna będzie informacja, że związek ten zawiera 2 pierwszorzędowe grupy hydroksylowe.

Polecenia:

- Podaj wzory strukturalne związków **A**, **B**, **D**, **E** i uzasadnij swoje odpowiedzi.
- Napisz równanie związku **A** z wodorotlenkiem miedzi(II) i nazwij główny produkt.
- Napisz schemat reakcji ozonolizy związku **B**.
- Napisz równanie reakcji związku **D** z jonami MnO_4^- , w środowisku kwasowym.
- Napisz schemat przemiany związku **E** w związek **F**.
- Narysuj wzór strukturalny koniferyny, wiedząc, że jest ona izomerem o konfiguracji E.

PUNKTACJA: wszystkie zadania po 12 pkt., łącznie 60 pkt.

CZAS TRWANIA ZAWODÓW: 240 minut

Uwaga: Jeżeli chcesz obliczyć pierwiastek n-tego stopnia z jakiejś liczby, a Twój kalkulator nie ma takiej funkcji, możesz skorzystać z właściwości logarytmów:

$$x = \sqrt[n]{a} = a^{1/n}$$

$$\log x = \frac{1}{n} \log a$$

$$x = 10^{\frac{1}{n} \log a}$$

ETAP II

03.02.2006

Rozwiązania zadań teoretycznych

ROZWIĄZANIE ZADANIA 1

- a. Dysocjacja kompleksu przebiega zgodnie z równaniem: $\text{Fe}(\text{CN})_6^{4-} \rightleftharpoons \text{Fe}^{2+} + 6\text{CN}^-$, a ustalającą się równowagę opisuje wyrażenie:

$$\beta = \frac{[\text{Fe}(\text{CN})_6^{4-}]}{[\text{Fe}^{2+}][\text{CN}^-]^6}$$

Przyjmując, że $[\text{Fe}(\text{CN})_6^{4-}] = 0,001 \text{ mol/dm}^3$, $[\text{Fe}^{2+}] = x$, $[\text{CN}^-] = 6x$, otrzymujemy:

$$\beta = \frac{0.001}{x \cdot (6x)^6}$$

$$x^7 = 0,001 / (10^{37} \cdot 6^6), \quad x = 4,16 \cdot 10^{-7} \text{ mol/dm}^3,$$

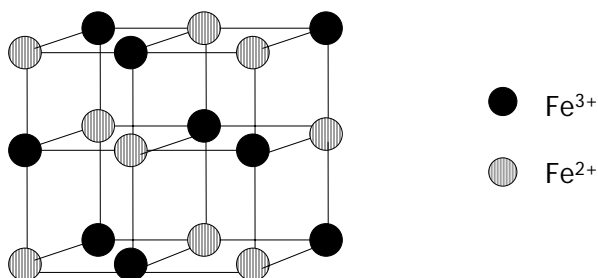
czyli $[\text{CN}^-] = 6 \cdot 4,16 \cdot 10^{-7} \text{ mol/dm}^3 = 2,5 \cdot 10^{-6} \text{ mol/dm}^3$.

Masa molowa jonów CN^- wynosi 26,02 g/mol, więc zawartość 0,07 mg/dm³ odpowiada stężeniu jonów CN^- w wodzie 0,07/26,02 mmol/dm³, czyli $2,7 \cdot 10^{-6} \text{ mol/dm}^3$.

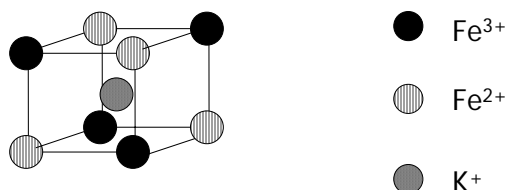
(lub: zawartość jonów $\text{CN}^- = 26,02 \cdot 2,5 \cdot 10^{-6} \text{ g/dm}^3 = 6,5 \cdot 10^{-5} \text{ g/dm}^3 = 0,065 \text{ mg/dm}^3$)

Stężenie jonów CN^- pochodzących z dysocjacji kompleksu nie prowadzi więc do wytworzenia toksycznej zawartości jonów CN^- .

- b. $4\text{Fe}^{3+} + 3\text{Fe}(\text{CN})_6^{4-} \rightarrow \text{Fe}_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]_3 \downarrow$ (związek **Z1** to $\text{Fe}_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]_3$)
(masa molowa: 859,33 g/mol; zawartość żelaza: $(7 \cdot 55,85 / 859,33) \cdot 100\% = 45,5 \%$).
- c. Oznaczając rozpuszczalność molową jako S , można przyjąć, że $[\text{Fe}^{3+}] = 4S$, oraz $[\text{Fe}(\text{CN})_6^{4-}] = 3S$. Iloczyn rozpuszczalności $K = [\text{Fe}^{3+}]^4 \cdot [\text{Fe}(\text{CN})_6^{4-}]^3$, czyli $K = (4S)^4 (3S)^3 = 6912 S^7$. Po przekształceniu i podstawieniu: $S = 4,6 \cdot 10^{-7} \text{ mol/dm}^3$.
- d. $\text{K}^+ + \text{Fe}^{3+} + \text{Fe}(\text{CN})_6^{4-} \rightarrow \text{KFe}[\text{Fe}(\text{CN})_6] \downarrow$ (związek **Z2** to $\text{KFe}[\text{Fe}(\text{CN})_6]$)
(masa molowa: 306,93 g/mol, zawartość potasu: $(39,10 / 306,93) \cdot 100\% = 12,7 \%$).
- e. Strukturę sieci utworzonej przez jony Fe^{2+} i Fe^{3+} w związku **Z2** przedstawia rysunek **B**:

- f. Rozmieszczenie jonów żelaza wokół jonu K^+ :

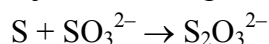

Punktacja:

a. Za wyprowadzenie zależności, pozwalającej obliczyć stężenie jonów CN^- w roztworze kompleksu	1,5 pkt.
Za obliczenie stężenia jonów CN^- w roztworze kompleksu	1 pkt.
Za przeliczenie dopuszczalnej zawartości jonów CN^- na stężenie molowe lub przeliczenie stężenia jonów CN^- w roztworze kompleksu na mg/dm^3	0,5 pkt.
b. Za napisanie równania reakcji tworzenia $\text{Fe}_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]_3$ (w tym 1 pkt. za samo podanie wzoru związku Z1)	1,5 pkt.
c. Za podanie sposobu obliczenia rozpuszczalności molowej $\text{Fe}_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]_3$ Za obliczenie rozpuszczalności molowej tego związku	2 pkt. 1 pkt.
d. Za napisanie równania reakcji tworzenia $\text{KFe}[\text{Fe}(\text{CN})_6]$ (w tym 1 pkt. za samo podanie wzoru związku Z2)	1,5 pkt.
e. Za wybranie sieci B Za określenie rozmieszczenia jonów Fe^{3+} i Fe^{2+} w kryształach (sieci B)	0,5 pkt. 1 pkt.
f. Za naszkicowanie rozmieszczenia jonów Fe^{3+} i Fe^{2+} wokół jonu K^+	1,5 pkt.
RAZEM	12 pkt.

Rozwiązanie zadania 2

- a.** Roztworzenie siarki w roztworach siarczanów(IV) jest dogodną i szeroko stosowaną metodą syntezy tiosiarczanów. Reakcja zachodzi zgodnie z równaniem:

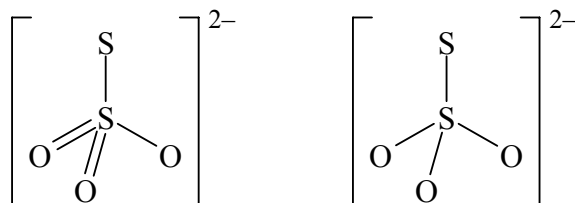

- b.** Ponieważ do reakcji użyty był siarczan(IV) sodu, powstaje w niej tiosiarczan sodu, o wzorze $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3$. Ubytek masy w trakcie suszenia wskazuje, że sól krystalizuje w postaci uwodnionej, a liczbę moli wody przypadającą na 1 mol $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3$ można obliczyć następująco:

$$\frac{\Delta_{\text{H}_2\text{O}}/M_{\text{H}_2\text{O}}}{(100 - \Delta_{\text{H}_2\text{O}})/M_{\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3}} = \frac{36,3/18,02}{63,7/158,12} = \frac{2,014}{0,403} \approx 5$$

Sumaryczny wzór związku **X** ma więc postać: $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$.

- c.** Anion $\text{S}_2\text{O}_3^{2-}$ ma budowę tetraedryczną, analogiczną do struktury anionu SO_4^{2-} przy czym jeden z ligandów tlenkowych O^{2-} jest zastąpiony przez ligand siarczkowy S^{2-} . Struktura anionu tiosiarczanowego może być przedstawiona np. jednym z poniższych schematów:

Istotne jest tu tylko przestrzenne rozmieszczenie atomów a nie rodzaj (krotność) wiązań.

- d.** Masa molowa $\text{Na}_2\text{SO}_3 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ wynosi $252,19 \text{ g} \cdot \text{mol}^{-1}$, czyli w reakcji użyto:

$$n_{\text{Na}_2\text{SO}_3 \cdot 7\text{H}_2\text{O}} = m_{\text{Na}_2\text{SO}_3 \cdot 7\text{H}_2\text{O}} / M_{\text{Na}_2\text{SO}_3 \cdot 7\text{H}_2\text{O}} = 93,3 / 252,19 = 0,370 \text{ mola } \text{Na}_2\text{SO}_3 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$$

Odpowiednio dla siarki:

$$n_s = m_s / M_s = 12,0 / 32,07 = 0,374 \text{ mola, czyli użyto jej niewielki nadmiar (0,004 mola).}$$

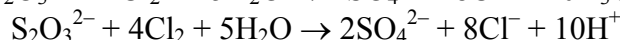
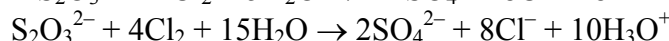
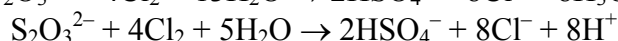
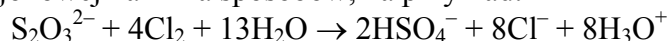
Ponieważ ilość otrzymanej krystalicznej soli wynosi:

$$n_{\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3 \cdot 5\text{H}_2\text{O}} = m_{\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3 \cdot 5\text{H}_2\text{O}} / M_{\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3 \cdot 5\text{H}_2\text{O}} = 59,6 \text{ g} / 248,22 \text{ g} \cdot \text{mol}^{-1} = 0,240 \text{ mola,}$$

wydajność procesu krystalizacji związku **X** można wyrazić jako:

$$\frac{n_{\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3 \cdot 5\text{H}_2\text{O}}}{n_{\text{Na}_2\text{SO}_3 \cdot 7\text{H}_2\text{O}}} \cdot 100\% = \frac{0,240}{0,370} \cdot 100\% = 64,9\% \approx 65\%$$

- e. Ze względu na bardzo silne utleniające właściwości chloru, jego reakcja z tiosiarczanem prowadzi do powstawania związków siarki na maksymalnym stopniu utlenienia (+VI), czyli siarczanów(VI), a roztwór po reakcji wykazuje odczyn kwasowy. Reakcję można zapisać w formie jonowej na kilka sposobów, na przykład:

Można tutaj zauważyć, że wykorzystywana w jodometrii, znana reakcja z jodem (słabszym utleniaczem), prowadzi do utworzenia anionów czterotlionianowych $\text{S}_4\text{O}_6^{2-}$:

- f. Powstające w reakcji z chlorem jony siarczanowe tworzą w obecności soli barowej trudnorozpuszczalny osad BaSO_4 .

$$n_{\text{BaSO}_4} = m_{\text{BaSO}_4} / M_{\text{BaSO}_4} = 1,120 \text{ g} / 233,4 \text{ g} \cdot \text{mol}^{-1} = 0,00480 \text{ mola BaSO}_4.$$

Ilość wytrąconego BaSO_4 wskazuje, że w pobranej próbce ługu było 0,00240 mola $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3$.

Rozpuszczalność liczona dla soli bezwodnej wynosi więc:

$$f.1. \frac{n_{\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3}}{m_r} = \frac{0,00240 \text{ mol}}{0,923 \cdot 10^{-3} \text{ kg}} = 2,60 \text{ mol} \cdot \text{kg}^{-1}$$

$$f.2. \frac{n_{\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3} \cdot M_{\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3}}{m_r} \cdot 100\% = \frac{0,00240 \cdot 158,12 \text{ g}}{0,923 \text{ g}} \cdot 100\% = 41,1\%$$

Punktacja:

a.	Za napisanie równania reakcji siarczanu(IV) z siarką	2 pkt.
b.	Za podanie wzoru związku X	2 pkt.
c.	Za naszkicowanie struktury przestrzennej anionu $\text{S}_2\text{O}_3^{2-}$	2 pkt.
d.	Za obliczenie wydajności procesu krystalizacji soli	2 pkt.
e.	Za napisanie równania reakcji jonów tiosiarczanowych z chlorem	2 pkt.
f.	Za obliczenie rozpuszczalności $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3$ (f.1 i f.2)	2 × 1 pkt. = 2 pkt.

RAZEM

12 pkt

Rozwiązanie zadania 3

- a.1. Równanie reakcji przebiegającej w układzie ma postać: $\text{CH}_4 + \text{H}_2\text{O} \rightleftharpoons \text{CO} + 3 \text{H}_2$

W celu obliczenia stopnia konwersji metanu α , sporządzamy bilans reagentów, przyjmując jako podstawę 1 mol CH_4 i 1 mol H_2O w chwili początkowej:

Związek	Początkowa liczba moli	Zmiana liczby moli	Równowagowa liczba moli	Równowagowy ułamek molowy x
CH ₄	1	- n	1- n	(1- n)/(2+2 n)
H ₂ O (para)	1	- n	1- n	(1- n)/(2+2 n)
CO	0	+ n	n	n /(2+2 n)
H ₂	0	+3 n	3 n	3 n /(2+2 n)
Σ	2	+2 n	2+2 n	-

Ciśnienie całkowite jest proporcjonalne do łącznej liczby moli reagentów, a zatem prawdziwa jest równość:

$$\frac{p_{pocz}}{p_k} = \frac{2}{2+2n}$$

Po przekształceniach uzyskujemy $2+2n = 480/150 = 3,2$ mol, oraz: $n = 0,6$ mol

Stopień konwersji metanu wynosi więc: $\alpha = (0,6/1) \cdot 100\% = 60\%$

a.2. Równowagowe ciśnienie cząstkowe wodoru obliczamy następująco:

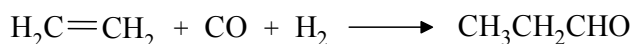
$$p_{H_2} = x_{H_2} \cdot p_k = \frac{3n}{2+2n} \cdot p_k = \frac{3 \cdot 0,6}{2+2 \cdot 0,6} \cdot 240 = 135 \text{ hPa}$$

a.3. Obliczamy stałą równowagi (ciśnienie standardowe $p^0 = 1000$ hPa):

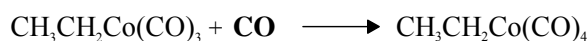
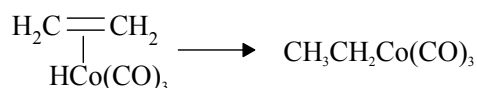
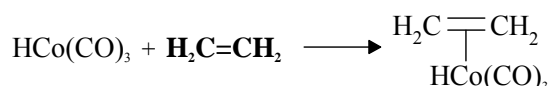
$$K = \frac{p_{CO} p_{H_2}^3}{p_{CH_4} p_{H_2O} (p^0)^2} = \frac{x_{CO} p_k (x_{H_2} p_k)^3}{x_{CH_4} p_k x_{H_2O} p_k (p^0)^2} = \frac{x_{CO} x_{H_2}^3}{x_{CH_4} x_{H_2O}} \cdot \frac{p_k^2}{(p^0)^2} = \frac{27n^4 / (2+2n)^4}{(1-n)^2 / (2+2n)^2} \cdot \frac{p_k^2}{(p^0)^2} =$$

$$= \frac{27n^4}{(1-n)^2 (2+2n)^2} \cdot \frac{p_k^2}{(p^0)^2} = \frac{27 \cdot 0,6^4}{0,4^2 \cdot 3,2^2} \cdot \left(\frac{240}{1000} \right)^2 = 0,123$$

b.1. Produktem reakcji hydroformylowania etenu jest propanal, czyli w układzie przebiega reakcja opisana równaniem :

b.2. Katalizatorem jest związek o wzorze $HCo(CO)_3$ i kolejne etapy reakcji można przedstawić następująco:

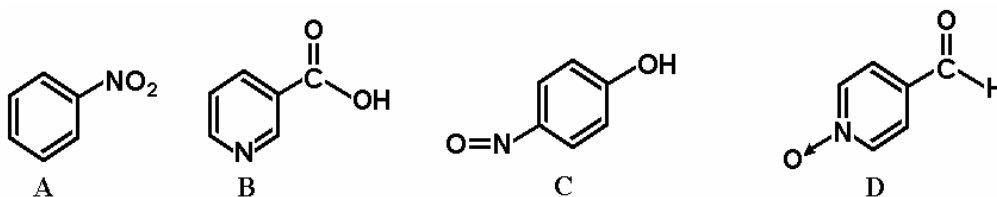
Punktacja:

a.1. Za obliczenie stopnia konwersji metanu (w tym, za poprawne sporządzenie bilansu materiałowego 2,0 pkt)	3,0 pkt.
a.2. Za obliczenie równowagowego ciśnienia cząstkowego wodoru	1,0 pkt.
a.3. Za obliczenie stałej równowagi reakcji	2,0 pkt.
b.1. Za napisanie równania sumarycznego	1,0 pkt.
b.2. Za prawidłowy zapis 5 etapów mechanizmu	5 × 1 pkt. = 5,0 pkt.

RAZEM

12,0 pkt

ROZWIĄZANIE ZADANIA 4**a.**

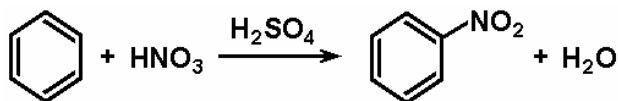
b. Związek **A** to nitrobenzen o wzorze sumarycznym $C_6H_5NO_2$ i masie molowej zgodnej z wartością piku molekularnego $m/e = 123$. W widmie ^1H NMR nitrobenzenu obserwuje się trzy grupy sygnałów pochodzące od protonów aromatycznych, których obraz nie jest symetryczny.

Z uwagi na charakterystyczny zakres sygnałów w widmach ^1H NMR wszystkich czterech związków, stwierdzamy, że każdy z nich zawiera układ aromatyczny.

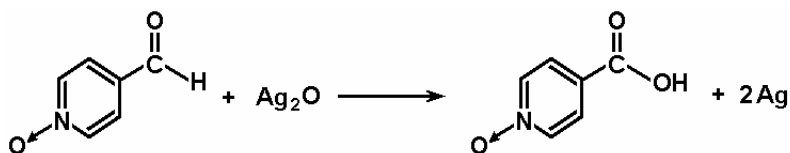
Wynik próby z $FeCl_3$ wskazuje, że związek **C** jest fenolem. Występowanie dwóch symetrycznych dubletów w widmie ^1H NMR tego związku sugeruje obecność pierścienia aromatycznego 1,4-dwupodstawionego. Drugi podstawnik ma zawierać wiązanie azot-tlen, więc musi nim być grupa nitrozowa.

Związek **D** zawiera grupę aldehydową, co wskazuje, że nie jest on pochodną benzenu, tylko pirydyny. Występowanie dwóch symetrycznych dubletów w widmie ^1H NMR tego związku sugeruje, że grupa aldehydowa znajduje się w pozycji 4 pierścienia. Aby był spełniony warunek obecności wiązania azot-tlen, należy przyjąć dla związku **D**, strukturę N-tlenku pirydyny.

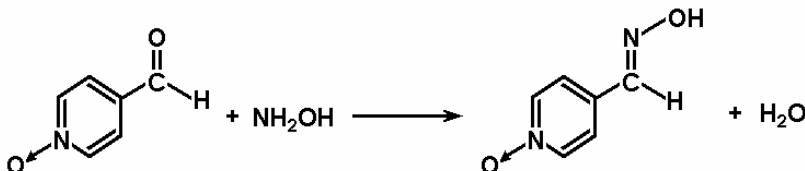
Związek **B** to kwas nikotynowy (3-pirydynokarboksylowy), który powstaje w wyniku degradacji podstawnika w pozycji 3 pierścienia pirydynowego w nikotynie, w warunkach reakcji utleniania (stąd nazwa zwyczajowa tego kwasu). O położeniu grupy karboksylowej w pozycji 3 wnioskujemy poza tym z widma ^1H NMR. Sygnał protonu w pozycji 2 jest singletem (w rzeczywistości jest on nieco rozszczepiony wskutek sprzężeń dalekiego zasięgu z pozostałymi protonami aromatycznymi w cząsteczce).

c.

d.

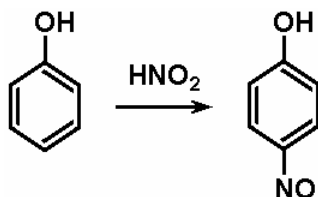

e.

Produktem reakcji aldehydów z hydroksyloaminą są oksymy.

f.

Punktacja:

a. Za poprawne wzory strukturalne związków A, B, C i D	4 × 1 pkt. = 4 pkt.
b. Za uzasadnienia wyprowadzonych struktur A, B, C i D	4 × 1 pkt. = 4 pkt.
c. Za schemat reakcji otrzymywania związku A z benzenu	1 pkt.
d. Za schemat reakcji związku D z odczynnikiem Tollensa	1 pkt.
e. Za schemat reakcji związku D z hydroksyloaminą (NH ₂ OH)	1 pkt.
f. Za schemat reakcji otrzymywania związku C z fenolu	1 pkt.
RAZEM	12 pkt.

Uwaga do odpowiedzi na podpunkty c. – f.: wyżej zostały podane przykładowe zapisy schematów reakcji. Za inne, poprawne wersje tych zapisów należy przyznawać również po 1 pkt.

ROZWIĄZANIE ZADANIA 5

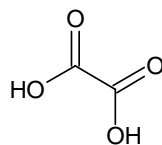
a. Produktem utlenienia związku A jest kwas glukonowy, co wskazuje na to, że związkiem A była D-glukoza.

Fakt, że koniferyna poddana działaniu β-glikozydazy hydrolizuje do glukozy, świadczy o tym, że glukoza jest połączona z aglikonem wiązaniem β-glikozydowym.

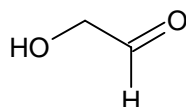
Jednym z 2 produktów (występujących w stosunku 1:1) reakcji ozonolizy, prowadzonej w warunkach redukujących, jest aldehyd (związek **C**), więc substratem tej reakcji był alken (związek **B**). Drugim produktem mógł być aldehyd lub keton (związek **D**).

Powstanie związku cyklicznego **F** wskazuje, że do reakcji z glikolem etylenowym został użyty kwas etanodiowy **E**, który w reakcji z chlorkiem tionylu został przeprowadzony w chlorek kwasowy.

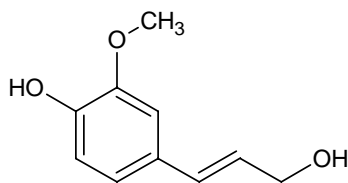
E

Otrzymanie kwasu etanodiowego, w wyniku utlenienia związku **D**, świadczy o tym, że w związku tym występuje co najmniej jedna grupa aldehydowa (produkt ozonolizy) i może występować druga grupa aldehydowa albo grupa karboksylowa, bądź hydroksylowa. Ostatnia informacja w zadaniu (związek zawiera 2 pierwszorzędowe grupy hydroksylowe) wskazuje, że w związku **D** występuje grupa hydroksylowa. Jego wzór jest więc następujący:

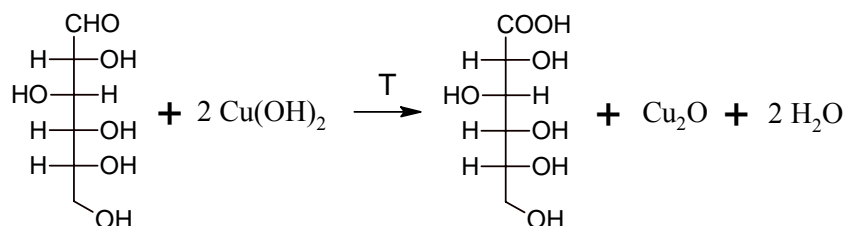
D

Analiza produktów ozonolizy oraz informacja o konfiguracji **E** prowadzi do następującej struktury związku **B**:

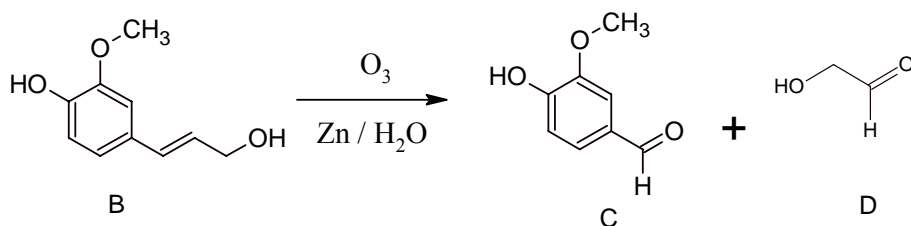

B

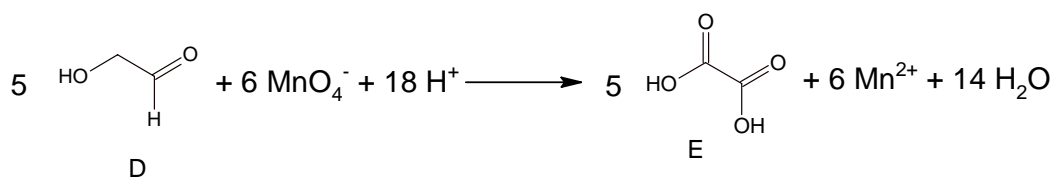
b. W wyniku reakcji związku **A** z wodorotlenkiem miedzi(II) powstaje kwas glukonowy:

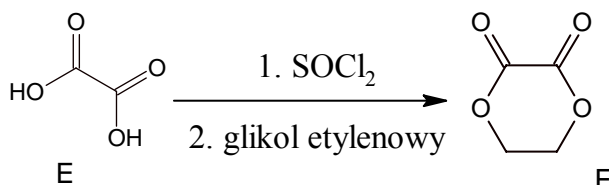
c. Reakcja ozonolizy ma następujący przebieg:

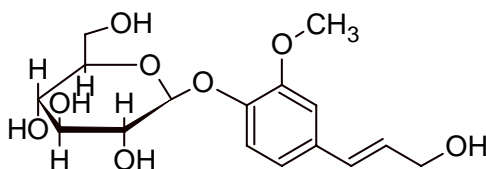
d. Reakcję utleniania związku **D** można opisać równaniem:

e. Związek **E** ulega przemianie w związek **F**, zgodnie ze schematem:

f. Wzór koniferyny można przedstawić następująco:

Punktacja:

a. Za podanie wzorów strukturalnych związków A , B , D , E , z uzasadnieniem	4 x 1 pkt = 4 pkt.
b. Za napisanie równania reakcji związku A , z wodorotlenkiem miedzi i nazwę produktu	2 pkt.
c. Za przedstawienie schematu ozonolizy	1 pkt.
d. Za napisanie równania reakcji utleniania związku D	2 pkt.
e. Za przedstawienie schematu przemiany E w F	1 pkt.
f. Za prawidłowy wzór koniferyny uwzględniający konfigurację	2 pkt.
RAZEM	12 pkt.